

Черниш Роман Федорович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства Житомирського
національного агроекологічного університету

Корупція в Україні, як один із головних антидержавних чинників

В умовах сьогодення все зрозумілішим стає те, що основним чинником, який перешкоджає соціальному, економічному розвитку України та являється однією з головних перешкод на шляху інтеграції України в європейський простір є корумпованість українського суспільства. Корупція не лише негативно впливає на темпи розвитку економіки держави, але й на систему державного управління та суспільні відносини в цілому. Особливості корупційних процесів та антикорупційної діяльності в Україні - це цілий комплекс питань, які потребують свого дослідження.

Термін корупція пов'язують з латинським словом “corruption”, як “підкуп”, продажність громадських і політичних діячів, посадових осіб. У відповідності до положень чинного законодавства, корупція - це використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [7].

На думку більшості правників, корупції в Україні притаманні специфічні риси, які відрізняють її від аналогічних протиправних діянь, що вчиняються на території розвинених Європейських країн. На нашу думку, без виявлення та ґрунтовного аналізу зазначених особливостей не можливо розробити дієву систему адекватних

заходів протидії останній. Як зазначив О. Костенко, корупція в Україні - це корупція кризового типу. Вказаний тип корупції полягає в тому, що це корупція, яка:

- породжується кризою сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції);
- здатна поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні.

У цьому її загроза для національної безпеки України. Тобто корупція в умовах сьогодення стала політичною, економічною та соціальною проблемою № 1.

Криза українського суспільства – це наслідок кризи соціальної культури громадян, яка включає в себе, зокрема, політичну, економічну, правову, моральну культуру громадян. Існує наступна закономірність: “Яка соціальна культура громадян – таке й суспільне життя”. Отже, корупція кризового типу, що вразила сучасну Україну, має своїм фундаментом значний прошарок громадян, позбавлених належної соціальної культури і тому уражених сваволею та ілюзіями, що проявляються у вигляді корупції. Саме відсутність у громадян належної політичної, економічної, правової, моральної культури, якою володіють, наприклад, шведи чи громадяни Німеччини, є живильним середовищем для корупції кризового типу в Україні сьогодні. Така корупція являє собою основну загрозу українській нації, зокрема політичним, економічним, правовим, моральним, культурним засадам її розвитку [6].

В наш час, зважаючи на реалії сьогодення, більшість громадян звикли до того, що значна частина соціально-економічних та політичних благ, які закріплені в національному законодавстві є недосяжною для пересічного загалу.

Проаналізувавши окремі положення Основного Закону України - Конституції, можна зрозуміти, що населення має право на безкоштовну освіту, медицину, забезпеченням житлом і т.д.

Зокрема, в ст. 49 Конституції України зазначається про те, що у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безкоштовно [5].

Звертає на увагу той факт, що після вказаної норми відсутня примітка чи звична нам з повсякденного життя “зірочка”, яку ми досить часто зустрічаємо в різних рекламних повідомленнях (“всі вхідні дзвінки – безкоштовні *”, “кожному відвідувачу мобільний телефон в подарунок *” або “у нас найнижчі відсоткові ставки *”). Однак, досвід відвідування різного роду медичних закладів свідчить, що вищевказана “зірочка” в зазначеній статті Основного Закону була пропущена помилково [3]. І тому можна прийти до висновку, що формальне закріплення можливостей, однак відсутність ефективного механізму їх реалізації призводить до вчинення корупційних діянь.

Що ж до інших причин виникнення корупції, то до них відносять:

- низьку правову культуру громадян;
- Частина населення вважає хабарництво загальноприйнятною нормою поведінки.
- наявність нормативно-правових актів, що містять норми, які неможливо однозначно трактувати;
- значну чисельність чиновницького апарату, який подекуди дублює повноваження один одного;
- Наприклад, 14 жовтня п.р. було створено Національну раду з питань антикорупційної політики. Досить дивним є те, що положення про цю структуру,

затверджене президентським указом, майже повністю дублює положення про скасований Національний антикорупційний комітет, створений у 2010 році.

- Вважається, що роль державного апарату повинна зводитись лише до надання комфортного державного сервісу та зручної управлінської послуги.
- відсутність ефективної превентивної функції покарання, для “хабарників”;
- В Україні очікуваний дохід потенційного хабарника перевищує негативні наслідки, які його ймовірно очікують у разі притягнення до відповідальності.
- В цьому контексті важко не погодитися з Гері Беккером (американський економіст, нобелівський лауреат), який зазначав, що логіка є простою: вкрадеш - відрубавать руку; з вкраденим добре - але без руки гірше; сьогодні не відтяли - завтра точно відітнуть [2].
- відсутність належного рівня компенсації за працю для службовців;
- Основним мотиваційним базисом корупції є матеріальний. Неодмінним атрибутом висококваліфікованого державного апарату, в якого буде відсутня спокуса перетворювати свою діяльність на бізнес, є високий рівень компенсації за працю.
- складність процедури взаємодії між державним апаратом та суспільством;
- несвоєчасність виконання службовцями своїх функціональних обов’язків;
- Зважаючи на реалії сьогодення, вирішення конкретного питання конкретного громадянина може тривати місяцями, або навіть роками.
- тощо.

Існування зазначених факторів призвело до того, що у відповідності до міжнародного рейтингу, дослідження Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), який базується на незалежних опитуваннях, в яких беруть участь міжнародні фінансові та правозахисні експерти, в тому числі з Азійського та Африканського банків розвитку, Світового банку та міжнародної організації Freedom House, у 2014 році рейтинг України за рівнем корумпованості залишився практично незмінним порівняно з попереднім роком - 25 балів зі 100 можливих. Таким чином країна посіла 144 місце серед 177 держав, охоплених дослідженням. Україна стабільно залишається у групі “підвищеного ризику” поряд з такими “розвиненими” країнами як Камерун, Іран, Нігерія, Центральна Африканська Республіка тощо.

Поряд з цим, за показниками сприятливості умов для ведення бізнесу в державі Україна також швидко втрачає позиції, і це є тривожним сигналом. Так, у загально агрегованому рейтингу корумпованості CPI Україна змістилася в низ на 10 пунктів за параметром політичної та фінансової корупції (складова CPI індексу взята з даних дослідження Political Risk Services International Country Risk Guide). В цьому дослідженні до уваги беруться показники надмірної вибіркової протекції та підозріло тісних зв’язків між політикою та бізнесом. Державні установи та чиновники частіше вимагають від представників бізнесових структур сплати хабарів, про що свідчить падіння відповідного рейтингу України на 5 пунктів (складова CPI індексу взята з даних дослідження World Economic Forum Executive Opinion Survey) [1].

Проаналізувавши положення чинних нормативно-правових актів у сфері протидії корупції, можна констатувати, що видами корупційних діянь є:

- Хабарництво: отримання особою в будь-якому вигляді винагороди (хабара) за виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища;
- Розкрадання: умисне незаконне обернення певним способом чужого майна на свою користь або користь інших осіб із корисливих мотивів з використанням посадового становища;

- Шахрайство: поведінка, націлена на обман або введення в оману приватної або юридичної особи з метою особистої вигоди або вигоди третьої сторони;

- Вимагання: примушування приватної або юридичної особи сплатити гроші або надати інші цінності в обмін на певні дії або бездіяльність;

- Зловживання: зловживання владою або посадовим становищем, перевищення влади або посадових повноважень та інші посадові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб;

- Кумівство: перевага у наданні грошових коштів або іншого майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів наблизеним особам, родичам, ін.

- Інше: використання інформації, одержаної під час виконання посадових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації, несвоєчасне її надання, надання недостовірної чи неповної службової інформації; неправомірне втручання з використанням посадового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень чи домагання прийняття неправомірного рішення.

Корупційні діяння можуть бути вчинені також в інших формах, у тому числі в таких, що потребують додаткового визначення законодавством.

Щодо їх ознак, то до них відносять:

- безпосереднє заподіяння шкоди авторитету чи іншим охоронюваним законом інтересам держави;

- наявність у особи умислу на вчинення дій (бездіяльність), які об'єктивно завдають шкоду охоронюваним законом інтересам держави;

- використання особою свого становища всупереч інтересам держави;

- корислива мета або інша зацікавленість особи;

- незаконне одержання особою благ (матеріальних та нематеріальних), послуг, переваг.

За вчинення корупційних правопорушень винні особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, у триденний строк з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили, притягнення до цивільно-правової відповідальності, накладення дисциплінарного стягнення заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України.

Беручи до уваги зазначене, виникає риторичне питання: "Як побороти корупцію?".

Викладене вище уявлення про особливість корупції в Україні як корупції кризового типу, що вражає не лише державу, а й громадянське суспільство, обумовлює те, що для ефективної протидії корупції в Україні має бути розроблена адекватна саме цьому типу корупції (а не корупції взагалі!) технологія протидії. І тут варто звернутися до досвіду успішного подолання корупції кризового типу, який вже є у світі. Зокрема, це стосується технології протидії корупції кризового типу, використаної Ф. Рузвельтом в рамках так званого "Нового курсу", який був застосований для виведення США із стану Великої депресії 1929-1933 р [6].

Однак, до цього часу подібний підхід в Україні відсутній. Діяльність в сфері протидії корупції нажалі, в переважній більшості, зводиться до змін у профільному

законодавстві (під виглядом його вдосконалення) і хаотичних дій направлених на вдосконалення діяльності правоохоронних органів.

Що ж до конкретних кроків в сфері протидії корупції, то на нашу думку вони повинні полягати насамперед у створенні дієвої системи антикорупційної юстиції, яка включала б:

- відповідні правові норми з різноманітних галузей права, спрямовані на ефективну протидію корупції (запобігання і забезпечення відповідальності за корупцію);
- дієву систему органів, пристосованих до виконання функції з розслідування безпосередньо корупційних злочинів (з урахуванням, наприклад, досвіду ФБР у США);
- відповідну компетенцію для антикорупційних інституцій, необхідну для ефективної протидії корупції;
- відповідне фінансове, технічне, експертне та інше забезпечення антикорупційної юстиції;
- законодавче закріплення механізму відповідальності за незаконні рішення, що приймаються колегіальними органами (в т.ч. завідомо незаконні рішення судів, прийняті колегіально);
- поширення серед громадськості інформації про причини та умови, що сприяють корупції, корупційні технології та негативні наслідки корупції;
- протидію корупції шляхом розвитку соціальної, політичної, економічної, правової, моральної культури громадян в цілому.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cpi.transparency.org/cpi2013>.
2. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BA%D0%BA%D0%B5%D1%80,%D0%93%D1%8D%D1%80%D0%B8>.
3. Зінченко Л.О. Нескромна пропозиція, як подолати корупцію в Україні // О.Л. Зінченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/publications/2014/07/22/476958/view_print/
4. Зінченко Л.О. Як подолати корупцію в Україні? // О.Л. Зінченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.khpg.org/en/index.php?id=1406239356>
5. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
6. Костенко О.М. Корупція в Україні – загроза національній безпеці / О.М. Костенко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ru/blogs/130145>.
7. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квіт. 2011 р. №3206-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/page2>.